УДК 364.6-057,5(430)

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В НІМЕЧЧИНІ В УМОВАХ БОЛОНСЬКОЇ РЕФОРМИ

Канюк Олександра Любомирівна
м.Ужгород

В статті розкриті окремі особливості організації процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників у навчальних закладах Німеччини відповідно до вимог Болонського процесу. На основі узагальнення досліджених матеріалів виявлено, що важливою складовою цілісного процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є практична підготовка, яка характеризується варіативністю моделей проходження практики. З'ясовано, що весь навчальний процес зорієнтований на формування професійних компетенцій; встановлення партнерської взаємодії між закладами освіти й соціальними установами як базами практичного навчання і потенційними роботодавцями.

Ключові слова: професійна підготовка соціальних працівників, ступінь бакалавра, ступінь магістра, навчальна програма по спеціальності, зміст навчання, виробнича практика, подвійне навчання.

У сучасних умовах соціально - економічної кризи, що охопила практично всі країни світу (в тому числі і Україну) і найбільш сильно позначилася на становищі найменш захищених верств населення, особливу роль набуває якість і ефективність професійної діяльності фахівців у галузі соціального захисту населення - соціальних працівників. Високий професіоналізм цієї категорії працівників соціальної сфери багато в чому визначається якістю отриманої ними професійної підготовки в процесі попередньої соціальної освіти. При цьому слід враховувати, що потреба в соціальній освіті і фахівцях відповідного профілю, як зазначає Х.Сведнер, «существует ... во всех странах и культурах всего мира» [7].

Різним аспектам вивчення досвіду професійної підготовки соціальних педагогів/соціальних працівників у Німеччині присвятили свої праці вітчизняні та німецькі дослідники: Н.Абашкіна, А.Капська, С.Хлєбік, Л.Коваль, І.Звєрева, Л.Гончар, М.Приходько, В.Поліщук, О.Пришляк, А.Фішер, П.Ріхтер, У.Шааршідт та інші. Однак, актуалізація уваги до професійної підготовки соціальних працівників у нашій країні зумовлена необхідністю розв'язання низки соціальних і соціально-педагогічних проблем, а також суттєвими змінами в суспільній свідомості й визнанні професійної соціально-педагогічної діяльності як вагомого чинника реалізації соціальної політики держави.

Вивчення літературних джерел, нормативно-правових актів та інших матеріалів, практичного досвіду підготовки соціальних працівників в нашій країні дало змогу виявити суперечності між:

- зростанням вимог суспільства до рівня професійної компетентності соціальних працівників у нових соціально-економічних умовах і реальним станом їх підготовки у вищих навчальних закладах до виконання професійних функцій;
- постійним ускладненням професійної соціально-педагогічної діяльності, необхідністю застосування інноваційних технологій та недостатнім рівнем готовності соціальних працівників до оволодіння ними.

В умовах становлення в Україні соціально-педагогічної освіти, яка б задовольняла потреби суспільства та відповідала європейським стандартам підготовки відповідних фахівців, особливого значення набуває вивчення і реалізація прогресивних ідей зарубіжного досвіду. У цьому контексті значний інтерес становить досвід Німеччини, де соціально - педагогічна діяльність і освіта мають давню історію та багаті традиції. Актуальність вивчення досвіду підготовки фахівців у цій країні підтверджується тим, що вона займає лідерські позиції з розробки і впровадження міжнародних стандартів професійної освіти.

Початком навчання соціальних працівників у Німеччині вважається 1893р., коли Жанетт Шверін організувала набір на курс « Група дівчат та жінок для соціальної допомоги та піклування». У 1899р. під керівництвом Аліси Соломон була затверджена однорічна програма підготовки соціальних працівників. У 1905р. протестантська церква в м.Ганновер заснувала першу жіночу школу з соціального забезпечення. У 1908р. Аліса Соломон відкрила жіночу школу соціальної роботи з дворічним навчанням в м.Берлін – програмою, яку

згодом взяла за взірець вся Німеччина.

У Німеччині, як і в Україні, має місце диференціація соціальної й соціально-педагогічної діяльності та збереження відповідних напрямів професійної підготовки. Удосконалення системи професійної підготовки соціальних працівників в Україні і її розвиток адекватно до європейських стандартів можливий за умови активної реалізації прогресивних ідей зарубіжного досвіду підготовки відповідних фахівців у практику роботи вищих навчальних закладів.

У Німеччині склалась багаторівнева модель підготовки працівників соціальної сфери. Фахівців соціальних служб готують в закладах різного виду. Так, підготовка персоналу для дитячих садків, молодіжних центрів та помічників по догляду за дітьми вдома здійснюється на середньому професійному рівні (професійні та спеціалізовані школи); соціальні працівники та педагоги навчаються в коледжах та інститутах; університетах та інститутах підготовки вчителів. Деякі університети пропонують курси соціальних працівників та соціальних педагогів. Випускники університетів можуть продовжити навчання та отримати ступінь доктора соціальної роботи чи соціальної педагогіки [3, с.37-44]. Крім того, значне місце у підготовці фахівців соціальної сфери займають коледжі, які знаходяться під впливом католицької та протестантської церкви – адже, церква сама по собі піклується багатьма закладами, для яких вона потребує кваліфікований персонал.

На всіх освітньо-кваліфікаційних рівнях професійної підготовки соціальних працівників та соціальних педагогів у різних типах ВНЗ Німеччини спостерігаються як спільні так і відмінні риси в логіці, структурі і змісті, що зумовлено відсутністю державних стандартів та значною автономією ВНЗ у плануванні й організації навчального процесу. Так, наприклад, стосовно вступних вимог до абітурієнтів: вони відрізняються тільки кількома моментами - на навчання до університету, необхідно отримати повну середню освіту, вивчати соціальну роботу в спеціалізованих вищих навчальних закладах можна тільки за умови отримання спеціалізованої середньої освіти. У деяких вузах необхідною умовою зарахування абітурієнтів є наявність попереднього стажування у відповідному закладі, інші – вибирають своїх студентів за результатами вступного випробування. Спільними підходами до побудови освітньої моделі підготовки соціальних працівників у ВНЗ Німеччини є: опора на цінності; врахування вимог практики; організація навчального процесу за кредитно-трансферною системою ECTS; єдність теоретичного і практичного компонентів професійної освіти (навчальними планами в різних навчальних закладах відводиться від 30 до 50% навчального часу на практичну підготовку майбутніх фахівців) та ін.

У рамках Болонської реформи, і в Німеччині, відбувся перехід до дворівневої системи навчання: бакалавр (Ba-Bachelor) – магістр (Ma-Master). Кваліфікація бакалавр (номінальний термін навчання: 6 семестрів) надає можливість розпочинати професійну діяльність. Однак, серед абітурієнтів, які обирають своєю майбутньою професією спеціальність «соціальний працівник/соціальний педагог», 80% віддають перевагу навчанню у вищих фахових школах (ВФШ), популярність яких зумовлена: практико-орієнтованим підходом; меншим, порівняно з університетом, терміном навчання; більшою свободою у виборі навчальних курсів; меншою кількістю випускних іспитів (як правило, ще 1-2 роки навчання).

Що стосується системи вищої соціально-педагогічної освіти, дослідниця О.Ю.Пришляк відмічає триступеневу систему: бакалаврат, магістратура та докторантура [6].

Процес професійного навчання практично в усіх типах навчальних закладів регулюється на основі навчальних та екзаменаційних розпоряджень та додатків до екзаменаційних розпоряджень – модульних книг.

Що стосується ступеня бакалавра, зміст навчання подібний у всіх вузах. Так, навчальними програмами передбачається вивчення *обов'язкових* груп навчальних дисциплін («загальна педагогіка», «соціальна педагогіка», «психологія», «соціологія», «дидактика та методика соціальної роботи»), *спеціальних* («право», «соціальна медицина», «економіка», «естетика та комунікація») та *факультативних*. Причому, кількість годин, відведених на вивчення курсів за вибором, є більшою від кількості годин обов'язкових курсів. Такий підхід сприяє реалізації принципу диференціації та індивідуалізації процесу професійної підготовки.

Професійна підготовка соціальних працівників у Німеччині розглядається як широкомасштабна професійна підготовка: вона перебуває у відповідності до європейських тенденцій, і разом з цим загальноєвропейські тенденції в Німеччині мають свою специфіку. Ця специфіка полягає в інтеграції, що знаходить вираження у поєднанні підготовки соціальних працівників на факультетах та у вищих школах соціального захисту, у створенні інтегративних предметів, курсів і форм навчання; у практичній спрямованості навчання, що знаходить вираження в наявності різного виду практик та проектного навчання; у переважанні серед навчальних форм – проектів та семінарів; у наявності в структурі навчального процесу одно-фазового і двофазового типів навчання з переважанням двофазового, а також у поділі теоретичної фази на базове і основне навчання.

У багатьох університетах складовою частиною навчальної програми є відвідування соціальних закладів. Оскільки навчання у вищих спеціальних школах Німеччини практично орієнтоване, то майбутні соціальні працівники повинні пройти декілька видів практики. ВФШ, як і інші типи ВНЗ Німеччини, розробляють власну концепцію практичної підготовки студентів, яка, як правило, включає в себе: упровадження практично зорієнтованих технологій навчання; структуру і програми різних видів практики; вивчення практично зорієнтованих курсів: «Сфера професійної діяльності», «Методика професійної діяльності»; залучення студентів до волонтерської роботи, до участі у розробці й реалізації соціально-педагогічних проектів і програм. Практика може супроводжувати теоретичне навчання, наприклад, у ході проектного навчання (так, Tjorven Hettwer у своїй першій самостійній роботі дослідила, як

змінилося виховання в дитячих будинках у зв'язку із суспільним рухом 1968р. [9]) або бути неперервною (блок-практика). У цілому на практику відводиться від 30 до 50% всього навчального часу, який студенти повинні проводити в закладах соціальної сфери, у діяльності різних асоціацій та органів влади. Багато університетів самі співпрацюють з певними закладами, так, що студенти мають там можливість отримати стажування. У деяких університетах стажуванню надається один цілий семестр (блок-практика). Так, Stefan Zirer, 23, четвертий семестр вивчає соціальну роботу в Університеті Дуйсбург-Ессен. Своє стажування він пройшов на місіонерській станції в Ессені, де супроводжував сліпих, зустрічався з молодими людьми, які протягом дня зупинялися на станції, і розподіляв напої серед безпритульних. Його висновок: "Люди, які живуть на вулиці, справді сприймають світ цілком інакше, ніж студент з врегульованим життям. Потрібно навчитися їх розуміти" [12].

Деякі землі, такі як Саксонія, надають випускникам «рік професійного визнання» - вид практики, протягом часу якого студенти працюють під керівництвом досвідченого практика за неповну оплату. Професійна практика відіграє роль перевірки знань і умінь студентів, а також завершального вибору спеціалізації. І лише за умови її успішного проходження, студент отримує відповідну кваліфікацію. Як правило, після закінчення практики професійного визнання випускник залишається працювати на цьому ж місці, за умови наявності вакансії і бажання випускника ("двофазна модель"). У більшості земель професійна практика інтегрується під час навчання через стажування ("однофазна модель").

У Німеччині відсутній єдиний для всіх земель підхід до навчання у докторантурі й узгоджене регулювання програм на законодавчому рівні. Академічну освіту соціальні працівники і соціальні педагоги можуть одержати в університетах. В університеті можна одержати ступінь магістра, доктора наук, у сферах філософії, соціології, педагогіки, політики. Навчання в університеті не надає права працювати в державних практичних закладах, але надає право викладання у ВНЗ.

Для професійного успіху, в умовах постійного розвитку суспільства та вирішення нових завдань, необхідним є подальше підвищення кваліфікації соціальних працівників. Таке навчання розширює конкретні фахові знання, що призводить до підвищення досвіду роботи, а також забезпечує основу для спеціалізації. Подальше навчання може здійснюватися на курсах перекваліфікації та підвищення кваліфікації у ВФШ і приватних центрах післядипломної освіти безпосередньо на місці або у формі дистанційного навчання.

Отже, практичний компонент професійної підготовки соціальних працівників дає підстави для висновку, що студенти мають можливості вибору місць проходження практики: у них є свобода дій та детально розроблена й опрацьована технологія її реалізації.

Усе вищесказане дає підстави зробити висновок, що професійна підготовка соціальних працівників у Німеччині здійснюється на досить високому рівні. Враховуючи зарубіжний досвід підготовки майбутніх соціальних працівників потребують подальшого аналізу освітньо-професійні та кваліфікаційні програми професійної підготовки соціальних працівників в Україні.

Література та джерела

1. Абашкіна Н.В. Професійна підготовка соціальних педагогів у Німеччині // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2004. – Випуск 1. – С.126
2. Гончар Л.К. Аналіз зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх соціальних працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www. archive.nbuv.gov.ua/portal/soc.../Gonchar.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка/Соціальна робота: Навч.посібник /Л.Г.Коваль, І.Д.Звєрєва, С.Р.Хлєбік. – К.:ІЗМН, 1997. – С.37-44
4. Косолапова М.А. Сопровождение педагогической практики студентов как важный аспект профессиональной подготовки будущего педагога [Електронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cyberleninka.ru/Научные статьи/Народное образование.Педагогика>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
5. Приходько М.І. Професійна підготовка соціальних педагогів у Німеччині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archive.nbuv.gov.ua/portal/...2/154-158.pdf>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
6. Пришляк О.Ю. Професійна підготовка соціальних педагогів у ВНЗ Німеччини: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика проф.освіти» / Оксана Юріївна Пришляк. – АПН України; Тернопільський національний педагогічний університет ім.В.Гнатюка. – Тернопіль, 2008. – 21с.
7. Сведнер Х. Об организации социальной работы в системе обучения социономов в Швеции [Електронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www. cyberleninka.ru/Научные статьи/Социология>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
8. Sozialarbeiter – Alle Infos zu Beruf, Ausbildung und Gehalt [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www. sozialarbeiter.eu>. – Загол. з екрану. – Мова нім.
9. Gesundheitsmanagement – studieren.de [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gesundheitsmanagement–studieren.de>. – Загол. з екрану. – Мова нім.
10. Studium Sozialarbeit – studieren. de [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.studieren–studium.com/studium/Sozialarbeit–studieren. de> – Загол. з екрану. – Мова нім.
11. Fernstudium Soziale Arbeit [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fernstudium–finden.de/soziale-arbeit>. – Загол. з екрану. – Мова нім.
12. Soziale Arbeit studieren [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ranking.zeit-de/che2013/de/fachinfo/23>. – Загол. з екрану. – Мова нім.

В статье раскрыты отдельные особенности организации процесса профессиональной подготовки будущих социальных работников в учебных заведениях Германии в соответствии с условиями Болонского процесса. В процессе исследования определено, что основным курсом в профессиональной подготовке специалистов социальной работы считается практика в соответствующих агентствах. Проанализировано, что весь учебный процесс сориентирован на формирование профессиональных компетенций; утверждение

партнерского соглашения между учебными заведениями и социальными учреждениями как базами практического обучения и потенциальными работодателями.

Ключевые слова: профессиональная подготовка социальных работников, степень бакалавра, степень магистра, учебная программа по специальности, содержание обучения, производственная практика, двойное обучение.

The author of the article has considered the specificity of organization of the process of future social workers training in educational establishments in Germany in conditions of the Bologna process. The study determined that the main course in the professional training of social work practice is the practice in social agencies. The entire educational process is oriented on the formation of professional competence, approval of a partnership agreement between the educational establishments and social institutions as the bases of practical training and potential employers.

Key words: training of social workers, bachelor's degree, master's degree, the curriculum in the specialty, content of training, practical training, double tuition.